

21

LIBELLVS DE LACTE, ET OPE

RIBVS LACTARIIS,
philologus pariter ac
medicus.

CVM EPISTOLA AD IACO-
bum Auienum de montium admiratione.

Authore Conrado Gesnero medico.

AD LECTOREM.

Εὐβάδε ποιμενικὸν δειρὸν ξένη πλοῦτον ὀπάσσω,
τυροῦς, βούτυρον, ἢ γάλα λευκὸν ὀμοῦ.

TIGVRI APVD CHRIS-
tophorum Froschouerum.

*Sum Rodolphi Gnathoni ex dono
auctoris.*

2
CLARISSIMO VIRO

D. IACOBO AVIENO

Conradus Gesnerus medicus

S. D. P.

ONSTITVI POSTHAC,
Auiene doctissime, quàm diu
mihi uita diuinitus cōcessa fue
rit, quotānis montes aliquos,

aut saltem unum cōscendere, cum in suo
uigore plantæ sunt, partim earum cogni
tionis, partim honesti corporis exercitij,
animicq; delectationis, gratia. Quanta
enim uoluptas, quātæ sunt putas animi,
ut par est affecti, deliciae, montium moles
immensa spectādo admirari, & caput tan
quam inter nubes attollere? Nescio quo
pacto altitudine stupenda mens percelli
tur, rapiturq; in summi illius architecti
consyderationē. Quibus uero focors est
animus, nihil mirantur, domi torpent,
non prodeunt in mundi theatrum, lati
tant in angulo ut glires per hyemem, nō
cogitāt hominum genus in mundo con
stitutum esse, ut ex eius miraculis maius
quidpiam, summū ipsum colligeret nu-

AD IAC. VIENVM

men. Tanta laborant ignauiā, ut tanquā
 sues semper in terrā aspiciant, nunquam
 ore sublimi cœlum intueantur, erectos
 nunquam tollant ad sydera uultus. Vo-
 luentur igitur illi in luto, lucro & illibe-
 ralibus studijs attoniti iaceant. Sapiētiae
 studiosi pergunt terrestris huius paradisi
 spectacula coporeis animi quæ oculis con-
 tēplarī: inter quæ minimè postrema sunt,
 ædita prærupta quæ montium fastigia, in-
 accessa præcipitia, ad cœlum tendens la-
 terum immanitas, rupes arduæ, opacæ
 syluæ. Quæso te, quæ res est, ut sapien-
 tissimi uiri Grynæi nostri uerbis utar,
 quo minus cumulatam saxetum tātum,
 tantæ uastitatis pondus, cedente semper
 soli mollitia, in ima (quò etiam suapte na-
 tura uergit) assidue subsidendo non con-
 datur: præsertim nusquam, quàm ad il-
 lorum radices, teneriore aut paludosiore
 terra: ut uel immensæ profunditatis fun-
 damenta esse oporteat: uel sic, quemad-
 modum radices arborum, latissimè spara-
 gi. Quid quod sæpe, uelut industria, sic
 pendent scopuli, ut nulla ui prohiberi,
 minans tot frustra seculis ruina, posse ui-
 deatur?

deatur? Et quem in usum ista sese tanta fastigia tollūt? In his nempe fornicibus, illa mox tanto cum agmine erumpens aquæ perennitas concipitur, dum inclusus intra laterum caua spiritus, repercussu gelido in guttas assiduè destillat: quæ mox corriuata, fontes iam assiduitate fiunt, lacubus, stagnis, fluminibus abunde tantam aquarum uim suppeditantes. Ecce tantum beneficiū molibus istis debemus, abdito intus tam stupendo naturæ miraculo. Cæteri uero minores iam, uel spacia, tumore collium apricorum, terræ planis in alios usus absumptis, largiora præbēt: uel mundi latus infestum, tanquam uallum oppositum arcent: plæruncq; cursus fluminū in proximos campos auertunt, riuantq;: haud raro etiam ferramenta suppeditant: supellectilē non solum colendis agris, mœnibusq; condendis, ligna, saxa, ferrum: sed tractandis negotijs, argentum, aurum. Hæc Grynæus in suis annotationibus in Aristotelis librum de mundo: cuius ego uiri iudicium, ac orationem cum faciam maximi, & ut maxime philosophica in primis am

AD IAC. AVIENV M

plectar, apud te recitare malui, q̄ meis uer-
bis ineptius agere, quibus si iterum ad
montes paucis redeant, ueniam dabis.

Inquã igitur inimicū esse naturæ, quis-
quis non magna contemplatione dignif-
simos esse montes excelsos iudicauerit.
Certe altitudo montium æditiorum iam
inferiorē sortē superasse uidet, nostrasq̄
tempestates effugisse, tanq̄ in alio mun-
do sita. Non eadem illic potentissimi so-
lis, nō aëris & uentorū uis. Durant per-
petuū niues, res mollissima uel digitorū
tactu diffluens, nullos ardoris, ætusq̄
solaris impetus curat: neq; tempus fugit,
sed potius in durissimam glaciem, perpe-
tuamq̄ crytallum gelatur. Olympi uer-
tex inscriptas cineriliteras post annum
quoq; repræsentat. Quis animalium ua-
rietates, & pabula alta ferarum in monti-
bus, satis recenseat? Quicquid alijs in
locis sparsum & parce natura profert, id
in mōtibus affatim ac uniuersim tanq̄ in
cumulo quodam monstrat, porrigit, ex-
plicat, & ob oculos omnem thesaurum,
omnia sua *κειμήλια* ponit. Itaq; omnium
elementorum, naturæq̄ uarietatis admi-
ratio

ratio summa continetur montibus. In his est uidere *πελώριον ἄχθος ἀρούρης*, uelut ostentante natura, & uirium suarum periculum faciente, tantum pondus tam altum eleuando, quod tamen ultro semper grauissimoq̄ nixu deorsum labascit. Hinc scaturigines aquarū largissime, quę satis orbi sunt irrigando. Sæpe lacus in cacuminibus sunt, tanq̄ ludat gestiatq̄ natura è profundissimis specuum puteis liquorē procul sursum attrahere. Aerem uero longe lateq̄ fusum est circumspicere, eundem montanis aquarum attenuatis uaporibus ali & augeri. Est quando cauis inclusus antris terræ motus ciet eosq̄ nonnullis in locis perpetuos. Inest etiam ignis, cuius opera intus metalla tanquam artificis, fabricantur. Alibi salubrium thermarum fontes igneam præsentiam testantur, quod plurimis Helueticæ nostræ locis fit. Est ubi flammæ prorumpunt, ut in Aetna, Vesuuiio, et monte iuxta Gratianopolim. In alijs aut licet indiciū sui nullū faciat, latet tamē in penetralibus ignis. Nam cur montes nō longa seculorū serie subsidūt, nullis tēpestatib⁹,

AD IAC. AVIENVM

quibus obnoxij sunt ppetuò, non aquis
 imbrum torrentibus absumuntur? Ni-
 mirum ignis causa, quæ tum generatio-
 nis montium, tum perdurationis eadem
 est, quod Philonis philosophi testimo-
 nio probatur. Quum etenim natura ig-
 nita in terra condita sursum uersus rapi-
 tur ui naturali, ad proprium locum ten-
 dit, ac si quantulum sit cunq; spiraculum
 naçta, sublime rapit secum multum terre-
 næ substãtiæ, (quod in Aetnæ crateribus
 apparet) & quàm potest plurimum. Si-
 mul ac uero terra ipsa eruperit, fert com-
 pendiosa uia. Ea porrò terrena natura
 ignem subsequi erumpentem coacta, ad
 altitudinem multam assurgēs, in arctum
 contrahitur, ac tandem in uerticē definit
 mucronatum, igneam naturam imitan-
 do. Siquidem tunc necesse est, ut leuissi-
 ma natura & grauissima, quæ sunt aduer-
 sariæ, inter se conflictentur, cum utraq;
 in locū suum suo pte nutu urgeatur, con-
 tractq; alterius uiolentiam altrinsecus di-
 strahatur. Proinde natura ignea terram
 sublimem secum rapiens, deorsum uer-
 gere cogitur terreno degrauante : terra
 uero

uero in infimum libramento suo depressa, contraq; ab igne suspensa, qui suamet ipse sponte sublime attollitur, uix tãdem ipsa à præualente potentia atq; subleuatrice euiçta, fursum in sedes ignis protruditur, atq; ibi consistit. Hoc pacto ignis habitus est montium, ut loquebantur Stoici, hoc est, uinculum quo cohibentur, quod usquequaq; intētum, à medio incipiens ad extrema usq; pertinet. Itaq; cum omnium elementorum & totius naturæ uis hic sesse cumulatissimè prodat, non mirum ueteres diuinitatem quandã in montibus admiratos esse, ac proinde monticolas multos deos sibi finxisse, ut Faunos, Satyros, Pãna, quibus caprinos pedes addiderūt, semicapros, ἀιγοπόδας et τραγόσκελες appellantes, ob hirtã montium asperitatem, & quod hæc animalia montanis pascuis delectentur. Eosdem terrorum authores habuerunt, quod ex huiusmodi syluestrium ac æditissimorū locorum contēplatione, nescio quis maior, quàm qualem incutiūt res humanæ, stupor animis oboriatur. Præcipuè uero Pan montium incola uniuersi significa-

AD IAC. AVIENVM

tionē habet: cuius, ut dixi, primariae partes montibus insunt, oriuntur inde, ibi uim suam exerunt copiosissime. Quare pineo quoq; seruo redimitus est Pan, qđ pinus montanum quidpiam, syluestre, magnificumq; polliceatur. Eius filium Bucolionem faciunt, qui boum pascua primus docuerit. Omnia nympharum antiquitus existimata numina in diuersis montiū recessibus est inuenire, ὄρεάς, ἀλσιίτιδας, ἑλεονόμους, ὑδριάδας, κρηνίδας, ἐπιποταμίδας, λιμνίδας, ναϊάδας, λαμωνιάδας, ἐπιμηλίδας, δρυάδας, ἄμαδρυάδας. Montes amat Diana uenatrix. Bicipitem Parnasum et Heliconis amcenitates, Aoniumq; & Pieriae cacumina sequuntur Musae. Haec quanquā fabulosa sint, ueri tamen nucleū suis inuolucris tegunt. Porro (ut redeā unde digressus sum) quam ob causam nullum æui damnum mōtes decrescendo experiantur, & quæ sit enascentium ratio planè ignorāt, qui dicere non uerentur, ipsorū naturā nihil quicquam ab arborum differre. Nam ut illæ temporum uicibus amittunt folia, alternisq; repubescunt, eodem modo etiam montium

montium partes quasdam abrumpi, & quasdam uicissim adnasci, tametsi nō nisi longinquitate tēporis agnatio hæc innotescat, iccirco qđ arbores natura celeriore præditæ, incrementū suum cito capiant, montes uero tardiore. Inde fieri ut enatæ eorum partes uix sensu hominū percipiuntur, nec nisi longo tempore. Istos igitur cū sua sententia relinquo. Sed quid est quod montes tantis speluncarū atrijs, tanquam domicilijs quibusdam, quæ nō sine operosa industria uidentur extructa, cauari apparent? An torrentes aquarum olim sibi illac uiam ui fecerunt, terra secū et rupibus raptis? An ab initio, ignis motu tellure inæqualiter sursum iactata, forte lateribus conuexis medius inanis relictus est locus? An deinceps suprema petens ignis, quod obstabat, id rare fecit? An uero terræ motibus, quibus toties infestantur, partes ictæ fatiscunt hiantq̃? Illud quoq; nō caret miraculo, qđ montium fundamenta sint mollia, & leuia, si cacuminibus conferantur, quorum ferè siliceū ingens pondus est. Nimirū aqua defluens molliores efficit pedes, qui neq;

AD IAC. AVIENVM

solis neq; uentorum uim admodum sentiunt. Vertex soli uentisq; obnoxius excidatur, quicquid humidū est defluit, ipsum relinquens aridum: percolatis igitur leuioribus & aqueis partibus, quicquid durum est, crassum, & maximē terrestre id solum superest, quod deinde siue frigorū ui, siue caloris uehementia (quæ in duris solidisq; maior est) nimirum ab infito igne lapidescit: qui perparum in partes inferiores & circumiacentes, plurimum in caput agit per suam pyramidis figurā. Cur igitur niues in fastigijs durant, liquantur circum latera & radices? Infimus aër radijs pheebe refractis calfit, soluitq; niues, non autem ad caput usq; pertingit reciprocatio illa geminatis in se radijs. At cur nō à natiuo illo igne liquefiunt, qui potissimum in uerticem agit? Terminatur uis ignis paulò infra summum tatem (aliter emergeret ut in ardentibus montium) habetq; sibi terrā, & saxa densissima uelut operculum, quod nō penetrat conus ignis iam uelut in summo nimium attenuatus, ac imbecillus, terra autem grauiori solidioriq; oprimente. Ita
 finem

finem suum citra summum habet: niues autem aëre frigido, humidis gelidisq; uaporibus uelut aluntur & permanent.

Vnde fit quod montosa loca sylvarum sint feracia? Quoniã alimenti copiam habent, scilicet aquarum scaturiginem, frequentiam imbrium, & niuis multitudinem, quæ quidem magnopere prodest, cum paulatim colliquescens subeat solū, nec uniuersus humor influxu corruens unico dilabatur. Ita enim et terra fermentari optimè potest, calore circumobcluso atq; coërcito. Quippe forinseco constipatu, cōpressuq; frigoris calor internus auget (quod in puteis hyeme calidioribus patet) is radicibus attractus toti plantæ distribuitur. Accedit qđ ferè steriles sint, aut saltem non ita fructificando ut urbanę luxurientur, quod multū ad uitæ breuitatē facit. Neq; morbis, Theophrasto teste, ut reliquæ tentantur. Vnde tantam uim aquarū montes subministrant? Infitus ignis multos ciet uapores, qui cuius specubus concepti, cum exitum querunt, à frigore deprehensi densantur. Id quod in nostris etiã corporibus usu ue-

AD IAC. AVIENVM

nit, quæ calfacta exercitijs halitus emittunt, mox ab aëre frigidiusculo in sudoris guttas uertendos. Idem cōtingit in uasis illis chymistarū inuentis, quibus ignis uel exhalātes liquores eliciuntur. Permulta sunt alia, quorū gratia spectaculis montium supra modū capior, qui cum apud uos altissimi sint, ac præter cætera, plantis, ut audio, fecundissimi, incessit me cupiditas eos inuisendi, ad quod simul amicitia tua me inuitat. Ne tamē absq; munere aliquo tantum amicum accederem, uolui, quicquid ex tempore se mihi offerret de lacte & operibus lactarijs à ueteribus proditum, in tuam gratiam utcunq; conscribere. Videbatur enim non ineptum genti uestræ hoc argumentum, quorum magna pars lactarij sunt, uarijs lac cibarijs accomodantes: è quorū numero habetur nobilis ille caseus rasilis, qui conditus aromaticis herbis, magnam gratiam apud externos meretur, ad quoscūq; deferri solet. Condonabis autem si nullo ordine multa fuerint congesta, memor plerūq; talem uarietatem sine tædio legi. Vale Tiguri, mense Iunio, anno salutis humanæ, 1541.